

doctrină

Principiile dreptului afacerilor comerciale

Principles of business law

Prof. univ. dr. MATEI DANIL

□ Rezumat

Deși ramurile dreptului material/substanțial, chiar dacă domeniul lor este reglementat într-un cod, nu au în mod necesar principii enunțate în texte normative, aceste principii trebuie, totuși, să existe în mod organic, deoarece acestea subordonează reglementările incluse în coduri (art. 18 din Legea privind normele tehnicii legislative pentru elaborarea actelor normative).

Identificarea principiilor Dreptului afacerilor, cu text (susținute normativ) sau fără text, ca spirit al afacerilor comerciale, servește nu numai la legitimarea și consolidarea statutului acestei ramuri a dreptului, ci și la verificarea calității reglementării în domeniu, a interpretării necesare pentru aplicarea sa și a soluției oferite în jurisprudență într-o situație litigioasă în care normele acestei reglementări sunt relevante și aplicabile.

Formarea principiilor unei ramuri a dreptului pornește de la principiile dreptului natural și de la principiile generale ale dreptului, acreditate normativ ca surse ale dreptului civil – „jus commune” în concepția Codului civil (2009) – este un proces complex, formulările principiilor respective și funcționalitatea lor fiind apropiate / asemănătoare cu „principiile de drept durabile”.

În urma stabilirii, formării și consacării principiilor Dreptului afacerilor, principiile identificate de doctrină sunt trecute în revistă, cu sau fără enunțuri și expuneri sistematice, cu trimiteri la evoluția cadrelor normative din țările de drept continental european (din familia romano-germanică).

După propunerea unui lexicon indispensabil, sunt identificate și tratate următoarele principii ale Dreptului afacerilor: principiul libertății întreprinderii / inițiativă / și investiție economică; principiul specialității comerciale a capacității și obligațiilor juridice; caracterul oneros și speculativ al operațiunilor juridice și activităților economice desfășurate de operatorul economic; exercitarea deontologică a profesiei de operator economic / antreprenor.

Cuvinte-cheie: *stabilirea (formarea) și funcționalitatea principiilor unei ramuri de drept sau ale reglementărilor din domeniu; principii de drept cu și fără text normativ; principiul libertății întreprinderii economice; principiul specialității comerciale; principiul caracterului oneros și speculativ al afacerilor comerciale; principiul exercitării deontologice a profesiei de operator economic/antreprenor.*

□ Abstract

Although the branches of substantive/material law, even if their domain is regulated in a code, do not necessarily have principles enunciated in normative texts, those principles must nevertheless exist organically, as they subordinate the regulations incorporated in the codes (art. 18 of Law on the rules of legislative technique for the elaboration of normative acts).

The identification of the principles of Business Law, with text (normatively supported) or without text, as the spirit of commercial affairs, serves not only to legitimize and consolidate the status of this law branch, but also to verify the quality of the regulation in the field, the interpretation required for its application and the solution given in jurisprudence in a litigious situation in which the norms of this regulation are relevant and applicable.

The formation of the principles of a law branch starts from the principles of natural law and from the general principles of law, normatively accredited as sources of civil law – „jus commune” in the conception of the Civil Code (2009) – is a complex process, the formulations of the respective principles and their functionality being close/akin to the „enduring principles of law”.

Following the establishment, formation and consecration of the principles of Business Law, the principles identified by the doctrine are reviewed, with or without statements and systematic exposition, with references to the evolution of regulatory frameworks in continental European law countries (from the Romano-Germanic family).

After proposing an indispensable lexicon, the following principles of Business Law are identified and treated: the principle of freedom of enterprise/initiative/and economic investment; the principle of commercial specialty of legal capacity and obligations; the onerous and speculative nature of legal operations and economic activities carried out by the economic operator; the deontological exercise of the profession of economic operator/entrepreneur.

Keywords: *the establishment (formation) and functionality of the principles of a law branch or of the field regulations; principles of law with and without normative text; the principle of freedom of economic enterprise; the principle of commercial specialty; the principle of the onerous and speculative nature of commercial affairs; the principle of the deontological exercise of the profession of economic operator/entrepreneur.*

I. Preliminarii

Compoziția ce urmează nu-și propune să elaboreze principii ca texte normative ale unui Cod al afacerilor comerciale pentru a cărui elaborare am pledat deja¹.

„Principiile comune” ale reglementărilor dintr-un anumit domeniu sau dintr-o anumită ramură de drept, cărora aceste reglementări le sunt „subordonate” (art. 18 din Legea nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative), nu au să fie neapărat enunțate în texte normative, prescriptive.

Codul civil 2009, conceput și reputat ca o reglementare *jus commune* a dreptului privat, nu are o subdiviziune alocată principiilor ramurii de drept acoperite și nici nu enunță *expressis verbis* vreunul dintre principiile care, incontestabil, îi sunt proprii și naturale interpretării și efectelor.

Este adevărat că în subdiviziunea dedicată legii civile (Capitolul III al Titlului PRELIMINARII Despre legea civilă) pot fi lejer identificate câteva principii consacrate

¹ *Repere ale unei codificări refondatoare a dreptului comercial, în RDC nr. 2/2024, pp. 15-37.*

precum: repudierea convențiilor și a actelor juridice unilaterale care derogă de la legile care interesează ordinea publică și de la bunele moravuri (art. 11); libertatea de expresie juridică civilă [libertatea de a dispune – art. 12, libertatea de a contracta – art. 1169, libertatea formei privind încheierea contractelor (consensualismul) – art. 1178].

Un argument forte în sensul că funcționează valid principii care nu se susțin cu texte prescriptive – care parvin mai degrabă din spiritul, din rațiunea intimă („*ratio legis*”) a reglementării de domeniu/organice – este absența unei prevederi a principiului de prim rang (dacă nu este un ușor pleonasm) al naturii (caracterului, felului) preponderent suplative a normelor dreptului civil.

O altă observație preliminară consistă în constatarea că reglementările încorporate în coduri sau în alte legi complexe de factură substanțială/de drept material nu enunță riguros, sistematizat principiile care guvernează în mod explicit domeniul/ramura de drept pentru care normează sau materiile specifice acestora.

Astfel, Codul administrativ, reglementarea organică pentru dreptul administrativ, consacră implicit în titlul „definițiilor generale aplicabile administrației publice” două dintre principiile cele mai prețioase: autonomia locală și regimul de putere publică în care autoritățile și instituțiile administrației acestei puteri au legitimarea să-și exercite atribuțiile.

Titlul (III) alocat „principiilor generale aplicabile administrației publice” cuprinde și enunțuri care sunt mai degrabă deziderate ale perfectibilității și regularității activității subiectelor de drept – autorități și instituții publice –, precum „transparența”, „proporționalitatea”, „satisfacerea intereselor publice”, „adaptabilitatea”.

Tot astfel, Codul fiscal enunță „principiile fiscalității” într-un capitol (II) alocat aplicării și modificării sale al Titlului I „Dispoziții generale”, în care sunt exprimate calități ideale ale normativității materiei, precum „eficiența expunerii”.

În schimb, un veritabil principiu, care este „libertatea pentru persoana fizică de alege a locului și a modului de desfășurare a activității (impozabile – n.n.)”, este enunțat ca „definiție” în capitolul ce urmează celui alocat principiilor fiscalității.

Codul muncii este mai riguros, alocând un capitol (II) al Titlului I „principiilor fundamentale”, care au enunțuri elocvente: egalitatea de tratament față de toți salariații și angajații (interzicerea discriminării), libertatea de asociere, spre exemplu.

„Consensualitatea și buna-credință în relațiile de muncă” sunt subminate însă de regimul strict specializat al muncii în profesiile de factură publică (funcționarii publici, profesiile de regim militar sau în serviciile de informații) și de relația particulară angajator-patentat/exploatator al muncii și salariat – fragil sau vulnerabil la exploatarea muncii sale².

Codurile unor proceduri realizate de autorități publice, cum sunt cele judiciare, fiscale, de concurență comercială, spre exemplu, arată o vădită aplicație pentru enunțarea unor principii generale, fundamentale, directe, a căror încălcare invalidează soluția procedurii și actul care o exprimă.

II. Calificarea (formarea), conceptualizarea și constituția unui principiu de domeniu/ramură de drept (reglementare normativă)

1. Statutul, conceptul, rangul de principiu științific

Studiul unei ramuri/discipline de drept (normativitate juridică) face obiectul unei științe pretabile la o teorie legitimată, printre altele – dar indispensabil –, de principii

² Despre aceste principii, într-o tratare enciclopedică, vezi A. Țiclea, *Tratat teoretic și practic de dreptul muncii*, ed. a II-a, revizuită și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2024.

care o caracterizează, cu constituția (formația) de propoziție – geneză/genetică ce stă ca fundament al altor propoziții sau construcții abstracte operaționale (active).

Dacă acceptăm că ființează o știință a dreptului comercial, a cărui recodificare are să fondeze ramura de dreptul afacerilor comerciale³, atunci acesta nu se concepe fără principii structurale – fondatoare.

Despre supraviețuirea dreptului comercial (în opinia noastră, ca drept al afacerilor comerciale), după adoptarea Codului civil 2009 și abrogarea Codului comercial 1887, orice pledoarie are suficiența de a începe cu constatarea comună că orizontul *comercialității* ca specialitate de juridicitate este infinit în civilizația pe care o petrecem.

Evident că și principiile dreptului afacerilor comerciale, ca principii structurale ale științei corespunzătoare, au avut un parcurs al conceptualizării în mediul juridic al dreptului comercial, cu priză la transformarea/refondarea a însăși comercialității, până la o integrare sistemică, prin câștigarea unei autorități în aplicarea dreptului pe care l-au configurat și caracterizat.

Ca o minimă reflecție a teoriei științei dreptului, trebuie să admitem că statutul/rangul de principiu al unei ramuri/disciplină academică de drept consistă în funcția, chiar auxiliară/de rezervă, de izvor de drept civil.

Principiile generale ale dreptului sunt calificate de art. 1 (2) C. civ. 2009 ca izvor al dreptului civil pentru „cazurile neprevăzute de lege”, dacă, în ordine, lipsesc „uzanțele” sau „dispoziții legale privitoare la situații asemănătoare”.

Aceeași calificare o primesc aceste principii de la Codul de procedură civilă 2010, cu adaosul tuturor circumstanțelor pricinii și a cerințelor echității – art. 5 (3).

Autoritatea unor principii comune în sensul „subordonării” „reglementărilor dintr-un anumit domeniu sau dintr-o anumită ramură de drept” – art. 18 din Legea nr. 24/2000 – este adjudecată de acestea datorită virtuților lor cognitive și operaționale (aplicative) afirmate de reputeatele dicționare lingvistice ale culturii prin care Principatele Române Unite și Regatul României au realizat cultura normativă pentru înzestrarea cu un drept privat modern, cultura Franței – primat napoleoniană și imperială.

Anume, dicționarele *Petit Robert* și *Larousse*, potrivit cărora principiul unei științe este un fundament teoretic, o normă generală, o regulă fundamentală, definitorie, pentru domeniul respectiv de studiu, care ghidează acțiunea, fundamentul, ipoteza, premisa, raționamentul acțiunii (conduitei, comportamentului), modul de funcționare al structurii ca organizare practică.

Aceeași cultură, ne furnizează prin monumentalul *Dicționar al culturii juridice* o analiză enciclopedică și de un înalt rafinament a evoluției unui principiu de drept, de la „embrion” la maturitate, cu ilustrarea metaforică a rolului acestora⁴.

În aceste tratări este remarcabilă distincția între *principiile normative* și *principiile fără text* (normativ – n.n.), acestea din urmă dominând în dreptul internațional public, maturitatea lor fiind câștigată prin evaluări ale practicilor diplomatice (cutumele internaționale) în calificarea de „principiile generale de drept recunoscute de națiunile civilizate” – art. 38 (1) lit. c) din Statutul Curții Internaționale de Justiție, adoptat în 1945 de către Organizația Națiunilor Unite.

Această distincție este relevantă pentru percepția asupra Constituției și autorității principiului, întrucât principiile fără text normativ sunt decantate și se maturizează pe cale și în mediul „pretorian”, ceea ce înseamnă nu numai practică judiciară, ci și jurisprudență în general, adică și exercițiul autorităților publice și opiniile jurisconsulților,

³ M. Danil, *Repere...*, *op. cit.*

⁴ *Dictionnaire de la culture juridique*, Publié sous la direction de Denis Alland et Stéphané Rials, Quadrigue/Lamy – PUF, Paris, 2003, „Principes” par Patrick Morvan, pp. 1201-1204.

inclusiv al unor entități, interne și internaționale, abilitate/autorizate să se pronunțe într-un anumit domeniu.

2. *Funcționalitatea principiilor în domenii și ramuri de drept* consistă în titlul de hârtie de turnesol, cu revelația pozitiv-negativ, privitor la: calitatea soluției legislative – a reglementării; calitatea interpretării și la calitatea soluției jurisprudențiale fondată pe aplicarea normelor de drept pozitiv.

Comentarii acide, prin care sunt ironizate subjugarea/aservirea lor retoricii și ca suport pentru argumentarea sterilă a unei idei politice ostile⁵, principiilor dreptului, generale sau de domeniu/ramură de drept, li se recunosc contribuțiile la ordinea de drept și la complinirea/surmontarea lacunelor legislative, evidente sau resimțite, ale dreptului pozitiv.

Într-o exprimare mai plastică, reflecția în derivă asupra eficienței dreptului – ce poate interveni cu inocență – are să fie drenată de un principiu găsit aplicabil, astfel încât situația juridică evaluată să primească calificare funcțională, adică să fie tranșată conform celei mai reușite aplicații a dreptului ca lege curativă – eficientă ca o medicație inspirată.

„Soluțiile legislative” constituie un concept rezultat dintr-o supralicitare terminologică de semnificație.

Ele consistă în dispoziția sau în sancțiunea pe care norma de drept, a actului normativ o dă în situația normată sau faptului normat/vizat/reglementat, ca prevedere normativă⁶.

Termenul de „soluție” nu echivalează cu/nu corespunde unei dezlegări/rezolvări pe care textul normativ o dă, ci este voința autorului actului normativ, ce edictează acesta într-o anumită „ipoteză”, ca și conduită de urmat, obligatorie (normă imperativă) sau propusă/recomandată/prescrisă (normă supletivă, permisivă, facultativă) – art. 7 „forma de redactare a actelor normative” din Legea nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative.

În concepția acestei „legi a facerii legilor”, „soluțiile legislative” nu se pot acredita decât ca „judicioase și durabile” – art. 22 (1) –, ceea ce vrea să însemne raționale și rezistente la coroziunea istorică – și „trebuie să prezinte suplețe pentru a îmbina caracterul de stabilitate a reglementării cu cerințele de perspectivă ale dezvoltării sociale” – art. 23 (2).

Aceste exigențe reclamă un anume „stil” al actelor normative, corespunzător redactării „într-un limbaj și stil juridic specific normativ, concis, sobru, clar și precis, care să excludă orice echivoc (s.n.), cu respectarea strictă a regulilor gramaticale și de ortografie” – art. 36 (1).

Dar legiuitorul/autorul/elaboratorul legii/actului normativ nu își poate etala voința sa într-un mod atât de detaliat și explicativ încât să cuprindă toate lămuririle pentru înțelegerea și aplicarea normelor din textele normative.

Deosebit de imposibilitatea surprinderii tuturor situațiilor care vor solicita norma, textul acesteia va avea o întindere care ar compromite însăși vigoare ei.

De aceea, legea citată cere ca textul articolelor „să aibă caracter dispozitiv, să prezinte norma instituită fără explicații sau justificări” (s.n.) – art. 38 (1).

Aceeași lege, preocupată ca „soluțiile („legislative” – n.n.) să fie pe deplin acoperitoare” (s.n.), cere să se ia în considerare „diferitele ipoteze ce se pot ivi în activitatea de

⁵ *Idem*, p. 1201. Profesorul Georges Ripert caracteriza ca „veșminte strălucite” marile principii de drept invocate ca într-o incantație.

⁶ Pe larg, M. Danil, *Soluții ale dreptului/prin drept (de factură juridică)*, Universul Juridic Premium nr. 2/2024, 19 februarie 2024.

aplicare a actului normativ, folosindu-se deosebit de „enumerarea situațiilor avute în vedere” și „formulări-cadru de principiu aplicabile oricăror situații posibile” (s.n.) – art. 24 (2).

„Sistematizarea conținutului actului normativ” – art. 51 – concepută de această lege în considerarea reglementărilor de „mare întindere” – are în „ordinea de prezentare a ideilor” – alin. (1) al art. citat – o subdiviziune pentru „dispoziții generale sau principii generale”, lit. a).

Ne aflăm în prezența unei norme supletive, prescriptivă în sensul de „recomandare” („după caz”), ceea ce se confirmă din experiența normativității postdecembriste, care pune în evidență că o alternanță „dispoziții generale”, „principii generale” nu este susținută de suficiente afinități.

În ce privește contribuția la/rolul în/interpretarea legii, principiile generale ale unui domeniu sau ale unei ramuri de drept confirmă, fortifică sau infirmă, compromise înțelesul, sensul dat textului normativ de aplicat interpretat.

„Sanționarea” textului respectiv pentru necorespondența, contrarietatea cu principiul nu poate interveni decât în raport cu un principiu de maximă puritate, autenticitate și consacrare, socotit ca definitiv pentru știința dreptului unui anumit domeniu, al unei anumite ramuri de reglementare.

Istoria științei dreptului, de la cel ordonator, natural la cel specializat într-un domeniu sau într-o ramură de reglementări, pune în evidență fermitatea și rigoarea/durabilitatea „principiilor în afară de text”, nenormate, neafirmate în texte normative, care au corespondență cu/descărcare în/*constantele dreptului*⁷.

De bună seamă, principiile, chiar cele calificate „generale”, sunt mai redus eficiente (active, riguroase) și durabile decât „constantele” relativ la eficiența în timp (durabilitate) și la suprafața de activitate (aplicabilitate).

Această diferență se explică prin natura fondării, constantele parvenind dintr-un proces istoric extractiv de pură reflecție a dreptului ca fenomen social, iar principiile parvenind din dreptul pozitiv – creația politică a legiuitorului convențional-constituțional, acesta fiind tributar ideologiei regimului care l-a susținut.

Astfel că, odată clasicizat în etapa corespunzătoare a dreptului roman, sistemul de drept încadrat în continuare ca imperial-romano-germanic (continental-european), a format elementele unei compoziții a civilizației articulate/asamblate prin drept (normativitate juridică), care încadrează nomenclatura constantelor dreptului, precum: juridicitatea imanentă a bunurilor și a persoanelor⁸, contractualitatea în libertatea de expresie juridică, remunerarea bunei-credințe și a conformării la ordinea publică și la bunele moravuri sau familia conviețuirii proteice.

Aceste constante ale dreptului au varii reflecții în principiile dreptului, generale și de domeniu/ramură (materie), însă principiile pot fi afectate de o anumită perisabilitate, chiar controlată politic.

Astfel, libertatea de expresie juridică privată (libertatea în convenții) și libertatea de inițiativă economică (dreptul natural la proprietate edictat istoric de Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului a Revoluției Franceze din 1789 – art. II), care sunt constante ale oricărui sistem de drept autentic, au fost sever atrofiate, până la extincție, în regimul totalitar antedecembrist.

⁷ Vezi T. Ionașcu, E.A. Barasch, *Despre relativa independență a unor aspecte ale formei în drept. Problema constantelor dreptului*, în Studii și Cercetări Juridice nr. 2/1964, pp. 177-189. Pentru o tratare clasică, E. Picard, *Les Constantes du Droit. Institutes juridiques modernes*, Flammarion, 1921.

⁸ M. Danil, *Juridicitatea bunurilor și a subiectelor de drept civil, Partea întâi*, universuljuridic.ro, 26 septembrie 2025.

Aceste constante, cu instituțiile juridice corespunzătoare (proprietatea, actul juridic civil), au revenit la măsura lor naturală în regimul constituțional contemporan.

Astfel că avem relevată și o comunicație specifică între constante și principii.

Soluțiile jurisprudențiale, date de doctrină („jurisconsultii”), de instituțiile și agenții de aplicare/executare a legii [instanțe, magistrați, funcționari publici (constatatori ai contravenției), inspectori de integritate, consilieri de conturi ș.a., care fac „dreptul pretorian”] sunt discreditate dacă aplică/pronunță dreptul contrar principiilor.

Totodată, principiile pot fonda „soluțiile jurisprudențiale și pretoriene” pentru care nu există drept pozitiv (situații de lacune totale sau parțiale).

Oricum, cele mai convingătoare și autoritare *soluții jurisdicționale lato sensu* sunt cele care aplică just dreptul invocat atât ca drept pozitiv, cât și ca principii ale sale, constitutive și directe.

3. Constituirea, formarea și consacarea principiilor dreptului afacerilor comerciale

Reglementările (unele chiar „coduri”) de drept privat, după cum credem că s-a înțeles, nu sunt generoase cu subdiviziuni de texte normative dedicate/afectate principiilor ramurilor de drept pe care le alimentează cu/căroră le dă normativitatea ca sursă/suport.

Totuși, așa cum este și în sistemul nostru de drept privat configurat după Decembrie 1989 (Codul civil, Codul consumului, Legea concurenței, în principal), prin „dispoziții generale”, prin „definiții”, „înțelesul unor termeni” sunt afirmate expres ori evocate principii de ramură/domeniu care, etalate de doctrină, funcționează/operează cu eficiență în triplul rol de orientare a interpretării dreptului pozitiv, de complinire a lacunelor din sistemul normativ și de control de legalitate⁹.

De bun înțeles acum că principiile dreptului, generale sau de ramură/domeniu – chiar dacă au fost decantate/sesizate/promovate de un jurisconsult, având astfel și natură/origine pretoriană, de un curent/o școală de reflecție asupra dreptului/fenomenului juridic, de o organizație/corporație profesională (specializată) – sunt rezultatul unei evaluări praxeologice, ca elemente de praxis.

Ceea ce le dă statutul de *bune moravuri* în ordinea de drept¹⁰ pentru care pledează respectarea/practicarea lor.

Aceste principii, cu sau fără o normativitate expresă/declarată, parvin dintr-o rafinare complexă a cutumelor (uzurile profesionale sistematizate), a doctrinei, a jurisprudenței (aplicarea dreptului pozitiv) și a normativității (materiei, instituțiilor normative/„juridice”), ca rațiune și spirit al legii, indiferent că actul normativ explorat/evaluat afectează sau nu o subdiviziune a sa prescripțiilor ce ar corespunde principiilor.

Indiscutabil, deosebit de constantele dreptului, principiile corespunzătoare acestora participă la ordinea de drept eminentemente publică.

Exigențele formării și calificării principiilor dreptului în raport cu funcționalitatea care le acreditează într-un tablou care acoperă suprafața operațională a întregului sistem de drept sau doar a unui domeniu, a unei ramuri de drept, se găsesc într-o formulare și într-un rezumat descriptiv exprimate adecvat într-un stil prescriptiv, cu exprimarea elocventă a „tezei” sale practice (elementul de praxis) și, eventual, menționarea sancțiunii juridice aplicabile pentru neconformare.

⁹ Vezi monografia cu un titlu temerar a lui N. Reich, *Principiile generale ale dreptului civil al Uniunii Europene*, Ed. Universitară, București, 2014.

¹⁰ Vezi excepționalul eseu „*Ordinea publică și „motivele de ordine publică” în apelul și recursul civil*, autori I. Deleanu, G. Buta, în *Dreptul nr. 2/2012*, pp. 104-138.

Exigențele amintite nu sunt satisfăcute de exprimarea ca „principii generale ale dreptului civil al UE”, spre exemplu, a „concilierii”, proporționalității sau a bunei-credințe¹¹.

„Concilierea” este cea mai bună soluție pentru o situație litigioasă, pentru un diferend ce ar apărea în practica „dreptului civil al UE”, dar nu un principiu a cărui nerespectare să aibă consecințe juridice directe.

„Proporționalitatea” este o cerință, un criteriu de legitimitate și de raționalitate în aprecierea măsurii restrângerii drepturilor și a libertăților fundamentale în statele membre ale UE¹².

Buna-credință este un deziderat chiar al statului de drept, care se declară România, dar încălcarea ei în conduita socială, ca și conduita juridică, nu este sancționată printr-o invaliditate convențională (nulitate, rezoluțiune).

Principiul care implică buna-credință este remunerarea prezenței/identificării acesteia în conduita subiectului de drept evaluat, în concurs cu reaua-credință a celeilalte părți din raportul juridic.

Restauratorul-universitar al dreptului comercial în perioada post-decembristă contemporană, profesorul Stanciu D. Cărpenaru¹³, în combaterea teoriilor care susțin „sub motivarea *unității conceptuale a dreptului comercial cu dreptul civil*, inexistența unor principii generale proprii ale dreptului comercial, identifică un *spirit propriu al reglementărilor dreptului comercial*.

Acest spirit consistă în: primatul voinței declarate asupra voinței interne a cocontractanților; o recunoaștere mult mai largă a efectelor aparenței cu sacrificarea, uneori, a realității (exemplu incontestabil: circulația titlurilor de credit, unde, deși condițiile de formă de valabilitate sunt foarte riguroase, nu interesează cauza juridică); cuprinderea de domenii mai largi a ordinii publice în dreptul comercial comparativ cu dreptul civil.

Demn de reținut că eminentul profesor Cărpenaru a apreciat ca neinspirată opțiunea Noului Cod civil pentru calificarea de „profesionist”, în loc de aceea de „întreprinzător” și că titulatura de „drept economic” sau de „drept al afacerilor” ar putea-o substitui pe aceea de drept comercial.

Un tablou al principiilor dreptului comercial, după aprecierea noastră, mai puțin riguros și convingător, identifică printre altele¹⁴: „principiul egalității juridice în raporturile juridice comerciale”, egalitate care caracterizează orice ramură de drept privat; o particularitate discutabilă a obligațiilor comerciale („în comerț banii sunt întotdeauna aducători de dobânzi”); „principiul facilitării creditului și circulației în caz de îndoială”, principiu cu un conținut neconvingător sau insuficient.

Un tablou care se impune prin calificările riguroase îl dă o tratare universitară recentă¹⁵, care inventariază veritabile principii sub titulatura de „trăsături”.

Universitarul citat identifică astfel: comercialitatea ca natură a actelor și operațiunilor – fapte de comerț – implicate de activitățile economice ale întreprinderii (forma de organizare); egalitatea juridică a părților pe fondul libertății de negociere, cu rezerva contractelor de adeziune; rapiditatea (celeritatea), simplitatea, creditul și

¹¹ Norbert Reich, *op. cit. supra*.

¹² Vezi monografia lui T. Papuc, *Principiul proporționalității. Teorie și jurisprudența Curții de la Strasbourg*, Ed. Solomon, București, 2019.

¹³ În *Tratat de drept comercial român*, ed. a 3-a revizuită/conform Noului Cod civil, Ed. Universul Juridic, București, 2012, pp. 18-19.

¹⁴ A. F. Măgureanu, *Principiile ramurilor de drept*, Ed. Universul Juridic, București, 2011.

¹⁵ S. Angheni, *Drept comercial. Tratat*, Ed. C.H. Beck, București, 2019, pp. 4-7.

securitatea acestuia, care caracterizează raporturile angajate pentru desfășurarea activităților economice/comerciale.

O evoluție interesantă a normativității activităților/operațiunilor economice din gama comercială tradițională o oferă Codul de drept economic belgian, adoptat în 2013, care, explicit sau implicit, a abrogat materia normativă a Codului de comerț 1807 (care a preluat formal Codul de comerț francez din același an („napoleonian”).

Instalarea sistemică a Codului de drept economic belgian 2013 poate da imaginea unei modernități post-napoleoniene a dreptului comercial care pune în evidență o evoluție consistentă, inclusiv ca opțiune de politică legislativă (normativă), a acestei ramuri de drept revigorată astfel: denumirea de drept comercial este înlocuită cu aceea de „drept economic” (deși aceasta devenise familiară pentru raporturile juridice ale intervenției statului și a autorităților publice în activitățile economice); noțiunea/termenul de comerciant este înlocuită cu aceea de *întreprindere/profesionist cu titlu independent* (Cartea I, Titlul I, „definiții”); noțiunea/termenul de act/fapt de comerț este înlocuită cu aceea de „*întreprindere*” ca *afacere* (business); *câmpul de aplicare* este acela al *materiilor economice*.

Cartea a doua este alocată „principiilor generale” care sunt enunțate ca și „câmp de aplicare” și „obiective”, principii care ar putea fi separate ca: *libertatea de a întreprinde, loialitatea în tranzacțiile economice* (corespunzătoare unei concurențe loiale și unei protecții efective a consumatorului transparent informat) și *asigurarea unui nivel ridicat al protecției consumatorilor*.

Aceste „principii generale” sunt dezvoltate în „Cărți” separate, cu norme/reguli „de principiu” corespunzătoare unor drepturi și obligații suport și rezultante, precum: libertatea de stabilire [de localizare geo-economică a sediului afacerilor (inclusiv a unor sedii secundare)]; asumarea regulilor de protecție a concurenței și un regim special al insolabilității financiare.

În ce privește identitatea/caracterizarea de „întreprindere”, demn de reținut că, în linia concepției europene, aceasta este recunoscută oricărei persoane fizice care exercită o activitate profesională cu titlu independent (inclusiv titularul unei „profesii liberale” – supus unui cod deontologic și disciplinar), persoanei juridice (morale) și oricărei organizații (chiar fără personalitate juridică).

III. Un tablou și platformă de reflecție a principiilor dreptului afacerilor comerciale

1. Preliminarii, lexic al materiei, sumar conceptual și un tablou deschis

Formarea unui principiu al dreptului ca știință¹⁶ socială, aplicată, empirică a jurisprudenței, proces având rațiunea într-o ordine de inserție/suport juridică, poate să înceapă cu o cutumă ce, având randament social, domenal, profesional, devine o exigență practică și un test, asemenea hârtiei de turnesol, separând ce este valoare/nonvaloare, valid/nonvalid, relativ la calitatea reglementării (soluției legislative), la

¹⁶ Conform clasificării lui J. Piaget, *Logique et connaissance scientifique*, vol. XXI, *Encyclopedie de la Pleiade*, Gallimard, Paris, 1967. Vezi și T. Ionașcu, *Istoria Științelor în România. Științe juridice*, Ed. Academiei R.S.R., București, 1975, lucrare revizuită, actualizată și adăugită de M. Duțu, ed. a 2-a, Ed. Academiei Române, București, 2014.

interpretarea normei juridice și la soluția jurisprudențială dată atât de doctrină (reflecția juriconsulților), cât și de jurisdicției și practici ale autorităților și instituțiilor publice.

Deși maturizarea unui principiu al dreptului („general” sau „de ramură”) este un proces cu soldare (desfășurare și sinteză) diacronică, este cert riscant să localizăm începutul gestației și momentul eclozării, aceste repere fiind pretabile mai degrabă la cultivarea unei descendențe din dreptul natural și la o confirmare (legitimare, „autorizare”) cutumiară.

Căci aceste principii, printre altele, formează un minimum de radiație validă, făcând astfel sănătatea sistemului numit drept și ramură de drept¹⁷.

Cu sau fără confirmări, acreditări, autorizări, normative, aceleași principii se autoreformează.

Sanționarea principiului libertății de întreprindere, prin legea promovată de deputatul Allarde și adoptată de legislativul Revoluției Franceze în martie 1791, este socotit, în manieră artificială, ca timp al nașterii acestui principiu.

Dar, ca și celelalte principii ale dreptului comercial, principiul în discuție aștepta normativarea, fiind immanent afacerilor comerciale/operațiunilor și activităților economice.

Chiar dacă unele dintre ele nu au un enunț normativ (sunt „fără text”, „în afara textului”), principiile dreptului comercial/al afacerilor comerciale formează obiectul unei „materii de drept” și al unei „instituții juridice”, având o normativitate complexă, chiar consistând în însăși fapta/capacitatea lor ordonatoare pentru un domeniu de practică – așa cum sunt afacerile comerciale.

Aceste principii susțin substanțial ceea ce nu este desuet, se revendică drept „lex mercatoria” – un cuplu de forță și de exigențe/imperative/deziderate pentru întreprinzătorul în afacerile comerciale (operatorul economic).

Aceleași principii configurează *ordinea de drept a afacerilor (operațiunilor) comerciale (economice)*.

Ele sunt funcționale și operează cu un lexic, în bună parte lămurit într-o tratare anterioară (afacere comercială, operațiuni de piață/economice, piață comercială, operator economic)¹⁸, completat la examinarea individuală (întreprindere, întreprinzător, activitate economică).

Tabloul ce-l vom expune este eminentemente deschis.

Din rațiuni didactice, am optat pentru o concentrare în factura unui principiu, a normelor și a regulilor afine.

Am extras/decantat astfel următoarele principii ale dreptului afacerilor comerciale: libertatea de întreprindere economică; principiul specialității comerciale – comercialitatea atributivă de capacitate și de specialitate a obligațiilor; caracterul oneros și speculativ al operațiunilor și activităților economice de piață; exercițiul deontologic al profesiei de operator economic/întreprinzător.

2. *Principiul libertății de întreprindere economică sau al libertății de inițiativă economică ori de investiție economică*, în sens larg, încadrat în concepția liberalismului economic, se exprimă ca un acces neîngrădit din partea autorității statale la „activități economice”, ca o intoleranță față de controlul asupra acestor activități din partea unor corporații, asociații profesioniste autoritare („bresle”).

¹⁷ Vezi M. Danil, *Repere...*, op. cit. supra.

¹⁸ *Idem*.

Este un principiu de rang constituțional, fiind instituit de art. 45 din Constituție ca o libertate fundamentală – „libertatea economică” („accesul liber al persoanei la o activitate economică, libera inițiativă și exercitarea acestora în condițiile legii sunt garantate”).

Textul citat trebuie înțeles asociat cu acela al art. 135 (1) – „Economia României este economie de piață, bazată pe libera inițiativă și concurență” și (2) – „Statul trebuie să asigure: a) libertatea comerțului, protecția concurenței loiale, crearea cadrului favorabil pentru valorificarea tuturor factorilor de producție”.

Aceste texte ale Legii fundamentale sunt „descărcate” în/acoperite cu reglementările ordinare, dintre care aport maxim au Legea nr. 31/1990 privind societățile (fostă a „societăților comerciale”), Legea nr. 265/2022 privind registrul comerțului și O.U.G. nr. 44/2008 privind desfășurarea activităților economice de către persoanele fizice autorizate, întreprinderile individuale și întreprinderile familiale.

Textul constituțional al libertății economice reclamă o lămurire critică a noțiunii/termenului de „*activitate economică*”.

Avem definiții directe, normative și implicite (rezultate din texte organice ale reglementărilor de domeniu, europene și naționale).

Potrivit textului art. 9 (1) din Directiva 2006/112/CE privind sistemul comun al TVA, este considerată „activitate economică” „orice activitate a producătorilor, comercianților sau persoanelor care prestează servicii, inclusiv activitățile miniere și agricole și activitățile prestate în cadrul profesiunilor liberale” și „exploatarea bunurilor corporale sau necorporale în scopul obținerii de venituri cu caracter permanent” – art. 9.1.

Textul normativ european citat pare a dezinteresa aceste „activități economice” de un scop lucrativ, speculativ, pe care îl evocă doar în cazul exploatarea bunurilor corporale sau necorporale.

În dreptul nostru (național) însă, activitatea economică este una „cu scop lucrativ”, constând în producția, administrarea ori înstrăinarea de bunuri sau în prestarea de servicii” – art. 2 lit. a) din O.U.G. nr. 44/2008.

Legea nr. 31/1990 rebotează din „Legea societăților comerciale” în „Legea privind societățile”, prin Legea nr. 76/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă (?), autorizează de principiu constituirea societăților cu personalitate juridică „în vederea desfășurării de activități *cu scop lucrativ*” (s.n.).

Sunt separate astfel fostele societăți comerciale de societatea civilă „simplă”, constituită prin „contract de societate”, „fără personalitate juridică”, „cu scopul de a împărți beneficiile sau de a se folosi (asociații – n.n.) de economia ce ar putea rezulta” – art. 1.881 (1) C. civ.

Observând interesul public pentru „clasificarea activităților din economia națională” (Tabelul din Anexa la O.G. nr. 99/2000 privind comercializarea produselor și serviciilor de piață), actualizată prin Ordinul nr. 377/2024 al Președintelui Institutului Național de Statistică, avem să socotim că atributul „economic”, atașat de activitate/ inițiativă/ libertate, desemnează o finalitate în scop lucrativ/oneros/ speculativ, oricare dintre acestea, sinonimă cu „profitul”, „câștigul”, „avantajul”, „randament al investiției” ș.a.

Noul Cod civil a definit „exploatarea unei întreprinderi”, „indiferent dacă are sau nu scop lucrativ” – art. 3 (3) –, evitând termenul/atributul de „economică”, situație în care am considerat că dă definiția unei întreprinderi a „economiei de subzistență”¹⁹.

¹⁹ M. Danil, *Un reviem decent? Ediția a II-a a Conferinței Naționale de Drept Comercial – S.D. Cârpenaru – 16 noiembrie 2023. O rezoluție, un apel, un manifest?* Universuljuridic.ro Premium, 14 mai 2025; și pe *Juridice Essentials* din 29.09.2023; în RDC nr. 2/2023, pp. 15-29.